

елементом, судовими та арбітражними органами України. Наприклад, відповідно до постанови Вищого Господарського Суду України права і обов'язки сторін по зовнішньо торгівельній угоді визначаються за законами місця її укладення, якщо інше не встановлено погодженням сторін [2].

Взаємодія вітчизняного і іноземного цивільного права відбувається і у таких формах, як надання іноземній правовій нормі значення юридичного факту (наприклад, урядовими постановами можуть встановлюватися обмеження щодо громадян держав, в яких передбачено спеціальні обмеження цивільної правоздатності громадян України) або вступ іноземної правової норми передумовою акту правозастосування (наприклад, іноземним громадянам надається певний статус при умові взаємності). В усіх цих випадках необхідно звертатися до іноземного права. Нормам вітчизняного цивільного права також надається юридичне значення за кордоном. З науково-пізнавального боку вивчення зарубіжного цивільного права дозволяє теоретично осмислити провідні закономірності його розвитку, краще засвоїти своє національне цивільне право.

Отже, роблячи висновок, хочемо підкреслити, що порівняльне цивільне право розширює науковий світогляд, підвищує правову культуру юриста, є формою розвитку міжнародних відносин, сприяє процесам узгодження та адаптації законодавства в рамках відповідних інституціональних об'єднань.

Література

1. Боброва Д. В., Дзера О. В., Кузнецова Н. С. Цивільне право: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К. : Вентурі., 1997. – 544с.
2. Постанова Вищого Господарського Суду України від 07.02.2006 р. № 43/888
3. Цивільне право України: Підручник: у 2-х кн. / О. В. Дзера (керівник авт.кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С.Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 615 с.

УДК 340.1 (043.2)

Іваненко О. В., к.ю.н., доцент,

Бондаренко Р.В., студент,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ДУАЛІЗМ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження юридичної відповідальності зумовлена, насамперед, тим, що перехід від зобов'язальної недемократичної системи правового регулювання, яка залишилась у спадок з радянських часів і тривалий час панувала у нашій країні, до дозвільної демократичної системи правового

регулювання у сучасній Україні суттєво гальмується низьким рівнем юридичної відповідальності, і, навпаки, високим рівнем правової безвідповідальності суб'єктів вітчизняного права.

Зазвичай, при використанні терміна «відповідальність», мається на увазі необхідність, обов'язок відповідати за свої дії, вчинки та бути відповідальними за них. Проте, у правовій науці юридична відповідальність традиційно розглядається як відповідальність ретроспективна (негативна), як обов'язок правопорушника відповісти за проступок перед державою і суспільством застосуванням до нього примусових заходів у вигляді санкцій правових норм.

Така тенденція пояснюється тим, що як відомо, поняття юридичної відповідальності, причому у ретроспективному аспекті, було введено у загальну теорію права вченими-юристами, у 60-х роках 20 століття, коли наше суспільство перебувало в умовах панування тоталітарного режиму. Здається, за інерцією і на сьогоднішній день у вітчизняній теорії права юридична відповідальність розглядається як реакція на правопорушення. Але парадокс полягає у тому, що фахівці в галузі теорії права досі не в змозі дійти спільної точки зору щодо визначення поняття ретроспективної юридичної відповідальності, адже розмаїття їх суперечливих позицій стосовно даної проблематики знаходить своє відображення у сучасних підручниках, монографіях, словниках, енциклопедіях..

Слід сказати, що поки у правовій теорії та юридичній практиці поняття юридичної відповідальності використовувалося в основному тільки у ретроспективному значенні, проблем з ним не виникало. Сьогодні, коли юридична наука з'ясувала основні ознаки, сутність та соціальну природу позитивної юридичної відповідальності, набуває більшого значення думка М. С. Малєїна, висловлена ще у 1985 році про те, що поява терміну позитивна юридична відповідальність, визнання відповідальністю обов'язку вчинювати передбачені приписами правових норм дії приводить, з одного боку, до подвоєння термінології: одне і теж саме явище називається одночасно і обов'язком, і відповідальністю, а з іншого – вносить невизначеності у термінологію: відповідальністю називається і власне сам обов'язок, і наслідки його невиконання, при чому допускається змішення цих двох якісно різних понять. Сутність, що покладено в основу цих аспектів є настільки протилежною, що виключає не тільки сутнісну, але й термінологічну їх єдність

В юридичній літературі існує думка про те, що не можна надати єдиного визначення позитивного та негативного аспектів юридичної відповідальності: два різних явища не можуть бути об'єднані одним поняттям. Так, О. Є. Лейст вважає, що позитивна юридична відповідальність не є зворотною стороною юридичної відповідальності, її дзеркальним відображенням, другим аспектом даного поняття. Ці поняття відповідальності суттєво відрізня-

ються за змістом та цілями. Якщо через негативну відповідальність здійснюється охоронна функція соціалістичної держави, то у позитивній відповідальності виражається демократичний характер і творча роль. Негативна відповідальність спрямована проти пережитків минулого, позитивна відповідальність організовує та виховує будівельників майбутнього.

Варто, на наш погляд, погодитися із Д. А. Ліпінським стосовно того, що юридична відповідальність єдина, а її різні форми реалізації знаходяться у постійній боротьбі. Юридичну відповідальність він визначає як юридичний обов'язок дотримання та виконання вимог, передбачений нормою права, що реалізується у правомірній поведінці суб'єктів, яка схвалюється або заохочується державою, а у випадку його порушення – обов'язок правопорушника зазнавати осуду, позбавлень майнового, правового або особистісного характеру та їх реалізація.

Між тим, з огляду на вищевикладене, можна стверджувати, що обидва аспекти юридичної відповідальності діалектично взаємозв'язані і становлять єдине ціле одного соціального явища. Тому при розумінні категорії юридичної відповідальності слід виходити з таких тверджень: як і будь-яке інше соціальне явище, юридична відповідальність характеризується багатогранністю та багатосторонністю, тому вона не є категорично однозначною; позитивний і негативний аспекти відповідальності є частинами цілісного соціального явища – юридичної відповідальності; юридична відповідальність має не тільки охоронний характер, а й регулятивний, тобто базується на чинних правових нормах, які містять вимоги не порушувати правові приписи, що впливають на свідомість індивідів та формують у них відповідальне ставлення до права, суспільства, держави; регулююча роль юридичної відповідальності знаходить практичне вираження у правомірній поведінці; зазначена відповідальність набуває охоронної ролі у разі порушення правових приписів. У даному аспекті вона виражається у застосуванні примусу до порушника, який підлягає осуду з боку суспільства, держави і повинен зазнати негативних наслідків свого протиправного діяння, що має на меті виховання порушника і попередження правопорушень іншими особами.

На нашу думку, вказані вище ознаки дають можливість визначити юридичну відповідальність як усвідомлення суб'єктом права своїх дій у процесі реалізації наданих прав і покладених на нього обов'язків, вольового рішення діяти та власне самої поведінки (дії чи бездіяльності), що відповідає вимогам закону, та як можливість зазнавання певних обмежень у разі порушення норм права (ретроспективна відповідальність).

Література

1. Базылев Б. Т. Юридическая ответственность (теоретические вопросы) / Б. Т. Базылев. – Красноярск : Изд-во Красн. ун-та, 1985. – 118 с.
2. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву / О. Э. Лейст. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 240 с.
3. Липинский Д. А. Проблемы юридической ответственности / Д. А. Липинский. – М., 2003. – 178 с.

УДК 347.426 (043.2)

Клюха І. М., викладач,
Тернопільський національний економічний
університет, м. Тернопіль, Україна

НАЯВНІСТЬ ШКОДИ ЯК УМОВА ДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Негативні наслідки порушення договірного зобов'язання можуть проявлятися у завданих порушником збитках або в заподіянні моральної шкоди [7, с. 85–86]. Законодавець, закріпивши у ст. 22 ЦК України визначення збитків, не дає відповіді на питання що розуміти під поняттям «школа». Якщо проаналізувати назву ст. 22 ЦК України – «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», можна зробити висновок, що школа ширше поняття, ніж збитки.

Крім цього, зробивши системний аналіз норм ЦК України, що стосуються договірної та деліктної відповідальності, можна помітити наступне: термін «збитки» вживається в нормах, що регулюють загальні положення договірної відповідальності, зокрема у ст. 611, ч. 2, 3 ст. 612, ч. 3 ст. 613, ч. 1 ст. 616, ст. 621, ч. 1 ст. 622, ч. 1 ст. 623, ст. 624 ЦК України та в нормах, що регулюють окремі договірні зобов'язання. Термін «школа» ж не зустрічається у Главі 51. Сфера застосування поняття «школа» обмежується нормами деліктної відповідальності, однак і серед норм Глави 82 міститься ст. 1192 ЦК України, відповідно до якої, «з урахуванням обставин справи суд за вибором потерпілого може зобов'язати особу, яка завдала шкоди майну, відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, пошкоджену річ тощо) або відшкодувати завдані збитки у повному обсязі».

В римському праві ці поняття ототожнювали. Римляни вважали, що «майнова школа (збитки) – це виражене в грошовій сумі будь-яке зменшення наявного майна та інше ураження майнового інтересу однієї особи, заподіяне протиправною дією іншої особи. Поняття шкоди в римському праві складалося з двох елементів: позитивна школа та упущена вигода.» [4, с. 154].

Основна позиція до співвідношення цих понять, яка закріпилася в науковій літературі – визначення збитків як грошової оцінки шкоди. Так, на дум-